

www.raakvlak.be

BRUGGE

WITTELEERTOUWERSSTRAAT.

DIETER VERWERFT

FREDERIK ROELENS

Titel:

Resultaten archeologisch proefonderzoek Witteleertouwersstraat, Brugge

Opdrachtgever:

N.V. Parking d'Hanins

Locatie:

Coupure 2, 3, 3/4, Predikherenstraat, Witteleertouwersstraat, 8000 Brugge

Periode:

21 november 2012

Vergunningsnummer:

2012/465

Versie:

Eindrapport

Auteurs:

Dieter Verwerft en Frederik Roelens

Raakvlak:

Komvest 45

8000 Brugge

T +32 [0]50 44 50 41

F +32 [0]50 61 63 67

E dieter.verwerft@brugge.be

www.raakvlak.be

Veldmedewerkers:

Eva De Laere, Regy Poppe en Serge Van Liefveringe

Metaaldetectie:

Roland De Cock

© Raakvlak, oktober 2013

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Raakvlak.

1.	Inleiding	3
2.	Situering van het projectgebied	4
2.1.	Historische situering	4
2.2.	Archeologische situering	6
2.3.	Bodemkundige situering	6
3.	Veldwerk	7
4.	Aanbevelingen	9
5.	Besluit	10
6.	Bibliografie	11
7.	Bijlagen	12

1. Inleiding

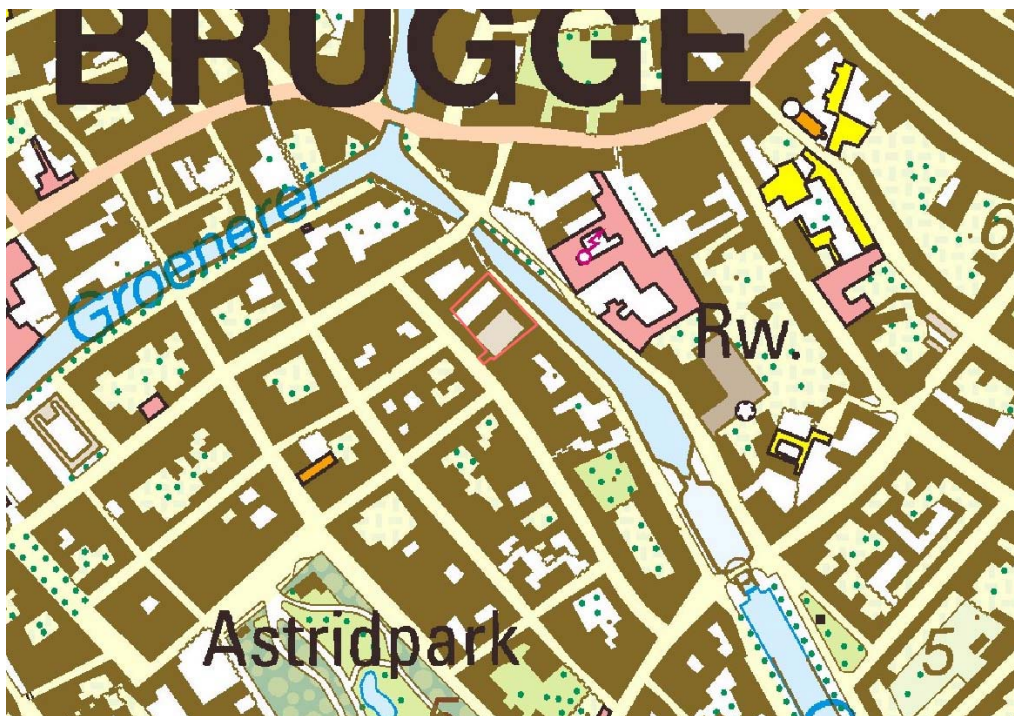
Naar aanleiding van de bouw van een onder- en bovengrondse parking en toegangsgebouwen tussen de Witteleertouwersstraat en de Coupure te Brugge (*figuur 2*) voert Raakvlak in november 2012 een archeologisch proefonderzoek uit. Het project verloopt in nauwe samenwerking met de opdrachtgever Parking d'Hanins N.V. en architectenbureau LMS Vermeersch, Mathieu D'Anvers in het bijzonder.

Het archeologisch proefonderzoek heeft tot doel het inventariseren en waarderen van het potentieel archeologisch erfgoed, dat door de geplande werken wordt verstoord. De resultaten worden geëvalueerd om de voordien ongekende, archeologische waarde van het bodemarchief vast te stellen en indien nodig een vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving aan te bevelen.

Figuur 1: Sfeeropname van het veldwerk

Op het 1.077 m² grote perceel wordt één proefsleuf aangelegd. Het team bestaat uit 2 archeologen, 2 veldmedewerkers en 1 vrijwilliger.

Figuur 2: Het projectgebied (rood) op de topografische kaart 1:10.000 (giswest.be)

2. Situering van het projectgebied

2.1. Historische situering

De Witteleertouwersstraat maakt deel uit van de Braamberg- of Leertouwerswijk in het Magdalenakwartier, gelegen in het zuidoosten van de Brugse stadskern. De straten zijn aangelegd volgens een dambordpatroon. Dit is het resultaat van een planmatige aanleg rond het midden van de 13^e eeuw in opdracht van het stadsbestuur (Ryckaert, 1991, 71). De straattononiemen wijzen op een duidelijke ambachtelijke functie: 'witte leertouwers' behandelen schapen- en geitenvellen en 'zwarte leertouwers' verwerken koeienhuiden en/of maken schoenzolen (Duclos, 1910, 582).

Op de stadsplattegronden van Jacob van Deventer (1560), Marcus Gerards (1562) en Antonius Sanderus (1641) herkennen we duidelijk het dambordpatroon van de wijk ten westen van het Dominicanenklooster (*figuur 4*). De vermoedelijke projectlocatie wordt ingenomen door breedhuizen langs de Witteleertouwersstraat en binnentuinen. In de tweede helft van de 18^e eeuw zal de buurt sterk veranderen: tussen 1751 en 1753 wordt de Coupure gegraven, die de laatste schakel vormt in de verbinding tussen Oostende en Gent (Ryckaert, 1991, 124). Hoewel het kanaal bedoeld is voor zeeschepen, wordt het voornamelijk gebruikt door kleinere binnenschepen. Toch meerden stoomschepen tot de tweede helft van de 20^e eeuw sporadisch aan langs de Coupure (*figuur 3*).

Figuur 3: Een binnenschip levert tonnen haring voor de visrokerij Van den Abeele langs de coupure (beeldbankbrugge.be)

Tussen 1775 en 1777 bouwt Pierre-Jacques d'Hanins de Moerkerke, die een belangrijke rol had in de binnenscheepvaart, een herenhuis op de locatie (inventaris.onroerendergoed.be). Het zogenaamde Hotel d'Hanins de Moerkerke bestaat uit een classicistisch breedhuis en verscheidene zijvleugels. Dit complex staat afgebeeld op de kadasterkaart van Philippe Chrétien Popp (1865) (figuur 4).

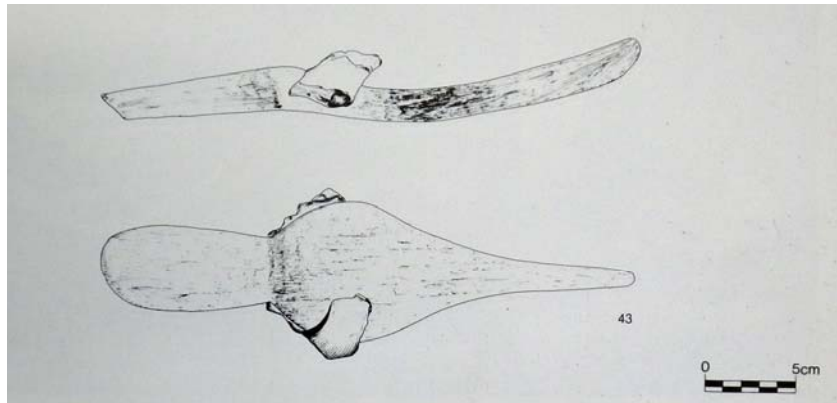
De lege ruimte die zichtbaar is op het plan van Popp wordt in de loop van de 20e eeuw ingenomen door een stadswerkplaats.

Figuur 4: De projectlocatie (rood) op historische kaarten. Van links naar rechts: Deventer (1560), Gerard (1562), Sanderus (1641) en Popp (1865) (huizenonderzoekbrugge.be)

2.2. Archeologische situering

Op het projectgebied werd nog niet eerder archeologisch onderzoek uitgevoerd. Ten oosten van het terrein, op de locatie van het vroegere Dominicanenklooster, werd in 2010 en 2011 een archeologische opgraving uitgevoerd (*bijlage 1*). Op de site zijn een brede, middeleeuwse gracht en sporen van het klooster teruggevonden (Hillewaert, 2011). Vanaf mei 1993 voert de Stedelijke Archeologische Dienst een preventief vooronderzoek uit op de plaats van de 1801 gedeeltelijk ingestorte kloosterkerk. Naast funderingen treffen de archeologen ook verschillende grafkelders aan. (De Witte, 1994)

Figuur 5: Houten schoentrip gevonden bij afbraak van Brouwerij Van der Ghote (Swimberghe, 1983, 187)

Van augustus 1982 tot januari 1983 kwam bij de afbraak van Brouwerij Van der Ghote, tussen de Witteleertouwersstraat, de Zwarteleertouwersstraat en de Engelstraat, een grote hoeveelheid lederafval uit de 14^e en 15^e eeuw aan het licht. Een bijzondere vondst is een goed bewaarde schoentrip met lange, spitse punt (*figuur 5*). Waarschijnlijk lagen hier schoenmakerswerkplaatsen die vooral snavelschoenen en laarzen maakten. (Swimberghe, 1983, 180)

2.3. Bodemkundige situering

Het centrum van Brugge bevindt zich op de grens van de polders en de zandstreek (*bijlage 2*). De bovenste natuurlijke laag die hier in de bodem gevonden wordt, is het pleistocene dekzandpakket. Dit dekzandcomplex doorsnijdt de stad van oost naar west. Het projectgebied ligt ten zuidoosten van deze zandrug.

Doorheen de stad Brugge loopt het rivierstelsel Reie-Waardammebeek (*figuur 6*). Dit stelsel voert het overtollige water af via het noorden van de stad, om dan, via een kunstmatig afwateringsstelsel, in het getijdengeulstelsel terecht te komen (Mostaert 1988, 43-51; Hillewaert, 2011b). Mogelijk houdt de gracht die teruggevonden werd aan de Predikherenrei, verband met dit systeem.

Figuur 6: Het projectgebied (rood) ten opzichte van de zandrug (geel) en het rivierstelsel Reie-Waardammebeek (blauw) door Brugge

3. Veldwerk

Het veldwerk vindt plaats op woensdag 21 november 2012. Dwars over het terrein, evenwijdig aan de coupure, wordt één proefsleuf aangelegd met een 15 ton zware kraan op rupsbanden (*bijlage 3*). De ligging van de sleuf is bepaald door de hoge grondwatertafel op het terrein: het was de enige plaats die droog genoeg was om graafwerken toe te laten. In totaal wordt 30 m sleuf aangelegd met een 2 m brede kraanbak en een gemiddelde diepte van 3 m. Vanwege de hoge grondwatertafel en diepte (2 tot 3 m) kon de sleuf niet betreden worden.

Tijdens het veldwerk worden de mogelijke sporen gefotografeerd en geregistreerd en alles wordt digitaal ingemeten met een totaal station (*zie bijlage 2*). Waar nodig worden sporen gecoupeerd en op bodemkundige relevante plaatsen zijn profielen geplaatst.

Figuur 7: Bakstenen fundering

Het proefsleuvenonderzoek leverde één archeologisch spoor op. Het gaat om een vrij recente bakstenen fundering (*figuur 7*). Daarnaast worden verschillende antropogene lagen herkend in de proefsleuf. De eerste laag is een laag blauw en roze, fijne klei op ongeveer 2 m diepte (*figuur 8*). Deze klei komt hier niet op natuurlijke wijze voor en is waarschijnlijk ingevoerd. De klei is vermoedelijk bedoeld voor de productie van aardewerk of tegels.

Een tweede laag is een dik organisch pakket (*figuur 9*). In dit pakket zijn naast laatmiddeleeuws aardewerk (1300-1500) ook vier hoornpitten verzameld (*figuur 10*). Koeienhuiden worden in de middeleeuwen geleverd met de hoornpitten er nog aan vast: op deze manier kan men vaststellen dat het zeker om koeienhuiden gaat.

De hoornpitten zijn een indirecte aanwijzing dat er op dit terrein leerlooiers gevestigd waren in de (late) middeleeuwen. In tegenstelling tot wat het toponiem doet vermoeden, werden hier ook koeienhuiden verwerkt en niet enkel schapen- of geitenhuiden. De laag fijne klei doet vermoeden dat hier ook andere ambachtelijke activiteiten plaatsvonden.

Figuur 8: Detailopname van de blauwe en roze klei

Figuur 9: De organische laag wordt gecontroleerd op archeologische vondsten

Figuur 10: Detailopname van de vier hoornpitten

4. Aanbevelingen

Om deze archeologische sporen te onderzoeken werd beslist een vervolgonderzoek uit te voeren. Door de hoge waterstand en de eerder fragmentarische aard van de sporen beslist Raakvlak, in samenspraak met de bouwheer, om de graafwerken op te volgen. De graafwerken betreffen het aanleggen van de bouwput na het plaatsen van bronbemaling en beschoeiing. Hiertoe dienen volgende afspraken nageleefd te worden door de aannemer en de archeologen:

- de werfbegeleiding duurt niet langer dan 10 werkdagen
- het archeologisch team bestaat uit 2 archeologen en 2 veldmedewerkers (eventueel aangevuld met vrijwilligers en studenten)
- de aannemer is op de hoogte van de aanwezigheid en activiteiten van de archeologen
- het archeologisch team neemt de veiligheidsvoorschriften die gelden op de werf in acht
- de bouwheer of aannemer waarschuwt Raakvlak bij de aanvang van de graafwerken

- gedurende deze werfbegeleiding kunnen de archeologen de werkput betreden, zolang dit veilig geacht wordt
- de bouwheer bezorgt Raakvlak gegevens in verband met landmeetkundige punten (liefst met hoogte)
- het team kan opmetingen doen met een total station of gps, foto's nemen en vondstmateriaal verzamelen waar nodig
- de werken kunnen enkel tijdelijk onderbroken worden om deze vaststellingen te doen
- de archeologen kunnen aanwijzingen geven aan de kraan om iets fijner of gericht af te graven
- er wordt een logboek bijgehouden en er wordt op regelmatige tijdstippen gerapporteerd aan de bouwheer
- 10 werkdagen na het beëindigen van de werfbegeleiding levert Raakvlak een conceptrapport aan de bouwheer en na 30 werkdagen een eindrapport

5. Besluit

Aan de Witteleertouwersstraat is een archeologisch proefonderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek levert aanwijzingen van leerbewerking op. Op basis van deze bevindingen adviseert Raakvlak een vervolgonderzoek in de vorm van een werfbegeleiding, in nauwe samenwerking met de bouwheer. Gedurende 10 dagen zullen de graafwerken begeleid worden door een archeologisch team.

6. **Bibliografie**

DE WITTE Hubert, Stadsarcheologisch onderzoek in Brugge (W.-VI.) in *Archaeologica Mediaevalis*, 17/1994, 55-57

DUCLOS Adolf, 1910, *Bruges, Histoire et souvenirs*, 592p

HILLEWAERT Bieke en VERWERFT Dieter, 2011, *Resultaten archeologisch onderzoek Predikherenrei 3-4, Brugge* (onuitgegeven verslag), 41p

HILLEWAERT Bieke, HOLLEVOET Yann en RYCKAERT Marc, 2011, *Op het raakvlak van twee landschappen*, Brugge, 176p

MOSTAERT Frank, 1988, De geologische en morfologische gesteldheid van de Brugse binnenstad, In: DE WITTE Hubert, *Brugge onderzocht. Tien jaar stadsarcheologisch onderzoek*, Brugge, p43-51

RYCKAERT Marc, *Historische stedenatlas van België, Brugge*, 1991, 239p

SWIMBERGHE Piet, Archeologisch onderzoek op het terrein Van der Ghote te Brugge in 1982 in *Jaarboek 1982, Stad Brugge, Stedelijke Musea*, 1983, p180-190

http://www.beeldbankbrugge.be/beeldbank/indeling/detail/start/43?q_searchfield=coupure

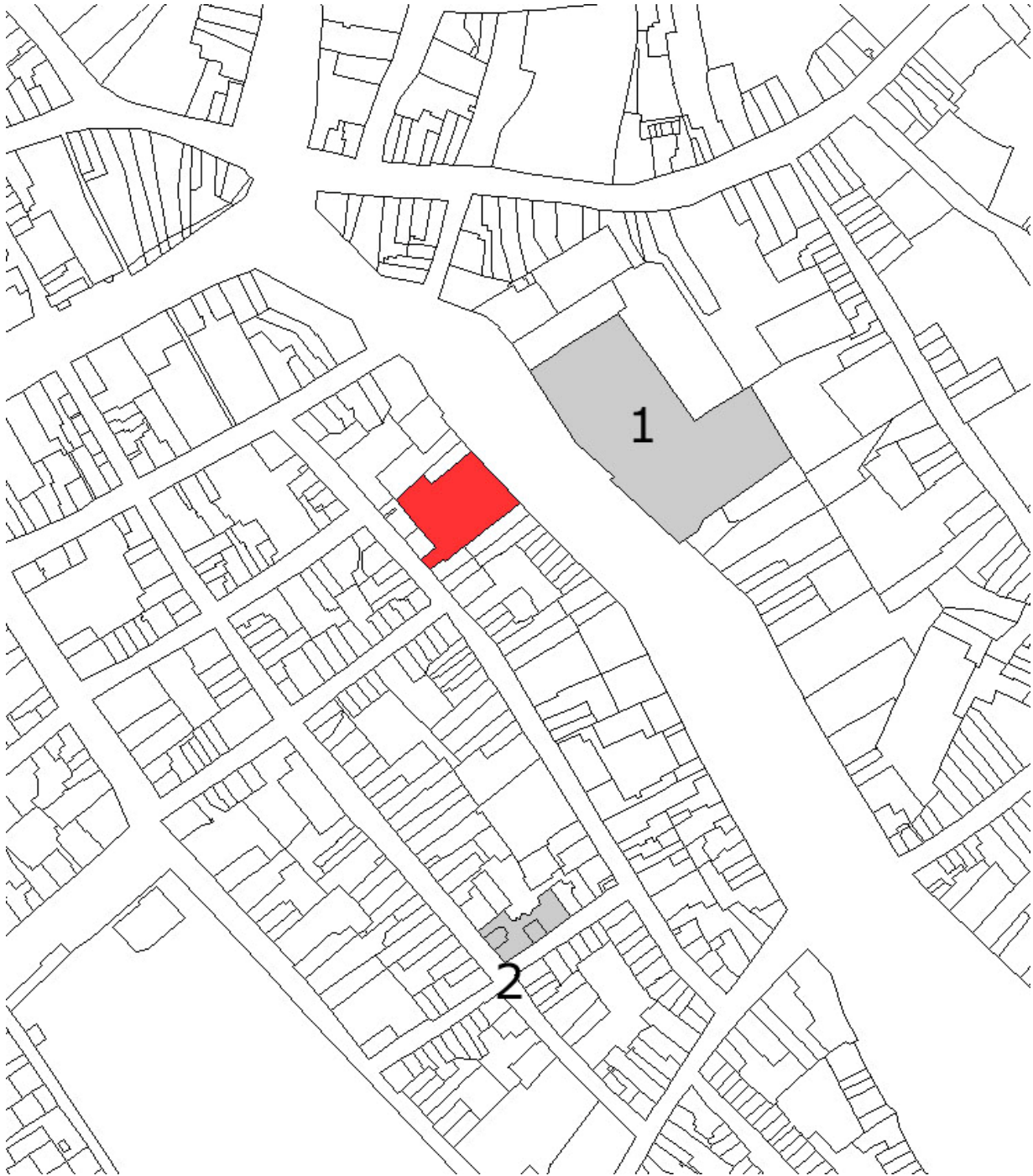
<http://www.giswest.be/bodemkaart>

<http://www.giswest.be/topografische-kaarten-ngi>

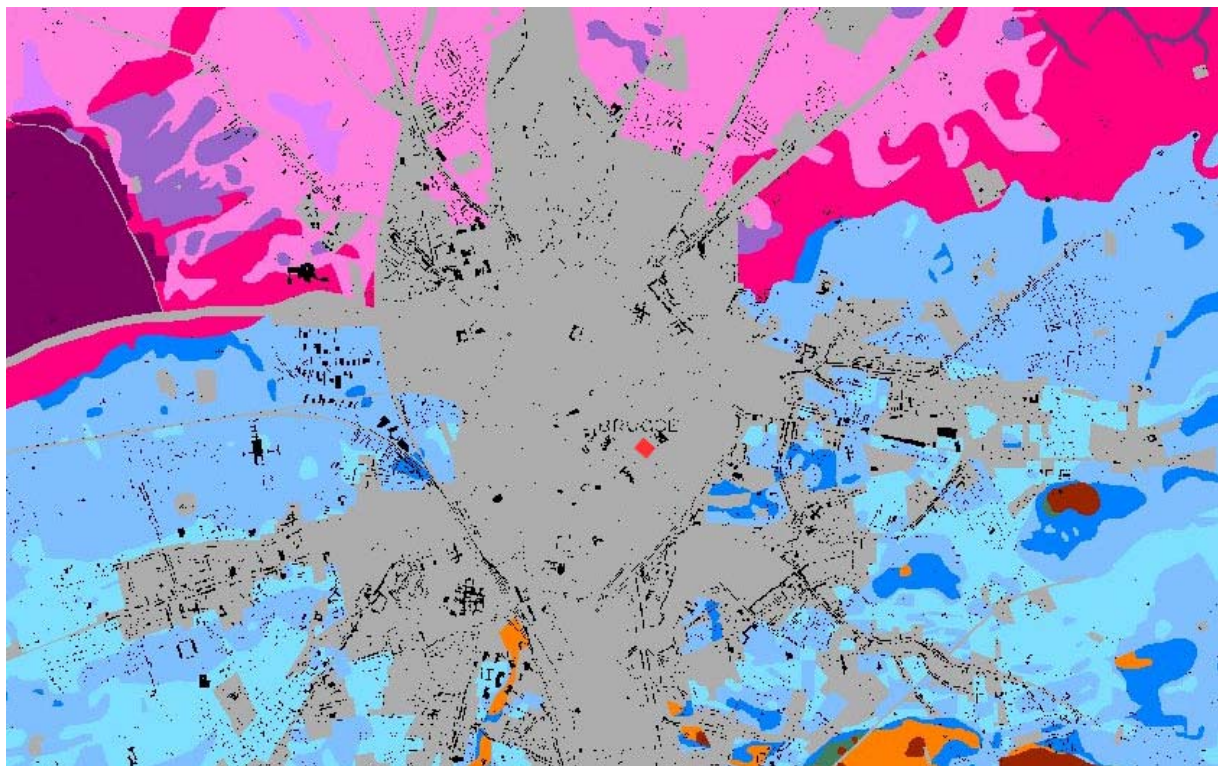
<http://www.huizenonderzoekbrugge.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/82257>

7. **Bijlagen**

Bijlage 1: Het projectgebied (rood) ten opzichte van het Dominicanenklooster (1) en de voormalige brouwerij Van der Ghote (2)

Bijlage 2: Het projectgebied (rood) op de bodemkaart: Brugge ligt op de grens tussen de polders (roze) en de zandstreek (blauw)

Bijlage 3: Digitaal opmetingsplan